

Afmærkede ture

Der er afmærket 3 vandreture, der går igennem et bredt udvalg af Fanø's naturtyper. Vandreturene er alle afmærket med gul farve på lave træstolper. Hvor ruten drejer skarpt er pælene foruden farve også forsynet med en pil i rutens retning. Det er muligt at afkorte ruterne, hvor et "P" viser tilbage til udgangspunktet. Turene er udlagt i vanskeligt terræn og kræver derfor egnet fodtøj.

P1 Klitturen (ca. 3,5 eller 1,0 km)

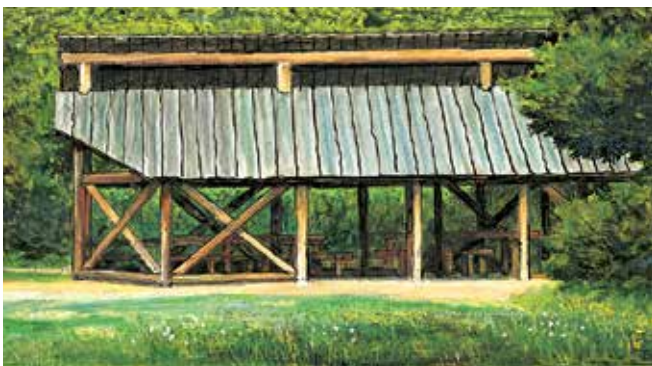
Hvis du følger ruten kommer du igennem et smukt klitlandskab med flere parabelklitter, næringsfattige klitsøer og kær. Arealet er på ca. 150 ha og giver god mulighed for at opleve Fanø's oprindelige landskab.

P2 + P3 Fuglekøjeturen (ca. 5,5, 3,5 eller 2,5 km)

Turen går igennem et ca. 200 ha stort fredet område og forbi Annesdalbjerg udsigtspunkt samt Albue- og Sønderho fuglekøjer. Undervejs kan du, foruden et landskab med klitter og klithede, også opleve marskengene og Vadehavet.

P4 + P5 Pælebjergturen (ca. 4,0, 3,0 eller 1,5 km)

Pælebjergturen er anlagt i Fanø Plantage. Her kan du opleve udsigten fra toppen af Pælebjerg. Ruten går parallelt med Vesterhavet i et meget kuperet klitlandskab med mange småsøer og kær. Turen tilbage til udgangspunktet går via en betonvej, der er anlagt under 2. verdenskrig.

Velkommen til Fanø

Fanø er ca. 56 km² og er en del af de 42 frisiske øer. Disse øer strækker sig fra Den Helder i Holland til Ho Bugt i Danmark og danner grænsen mellem Vesterhavet og Vadehavet. Fanø er opstået som en sandrevle i det lavvandede område mellem Horns Rev og den tyske ø Sild. Fanø består for en stor del af varierende formationer af flyvesand, både høje klitter og lavere partier. Mod vest findes en bred forstrand og mod øst en smal strimmel marskland. Der findes også spredte opdyrkede landbrugsarealer på øen.

Handicapforhold: Turene er udlagt i vanskeligt terræn og er derfor ikke egnede for kørestole, gangbesværede og barnevogne.

Afmærkede ridestier: Der er udlagt et omfattende system af ridestier i Fanø Klitplantage og Østre Hede. Der er etableret spring flere steder. Stisystemet fører igennem plantagens og hedens særegne natur. Ridning i klitplantagen og på klitheder må kun finde sted på ridestier, der er afmærkede med små piktogrammer med hestesko.

Skovlegeplads findes i sydenden af Mågekolonivej ved P5.

Hundeskov findes i området ved P4. Her må hunden gå løs, men husk at den skal være under fuld kontrol.

Færdsel i området: Naturen på Fanø er meget sårbar. Pas godt på den!

Fanø administreres af Naturstyrelsen, Blåvandshuk.
Find flere oplysninger på www.nst.dk.

• Fanø

Vandreture nr. 82

Serien "Vandreture" er foldere over udvalgte naturområder, som bl.a. fås på biblioteker og turistbureauer eller hentes på Naturstyrelsens hjemmeside www.nst.dk.

Miljøministeriet
Naturstyrelsen

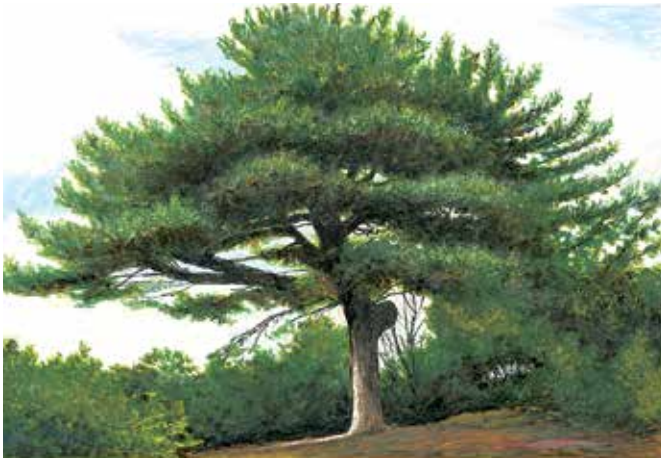
www.nst.dk • Tlf: 7254 3000

Miljøministeriet
Naturstyrelsen

Fanø

Vesterhavet

Vesterhavet er meget lavvandet og rigt på næring sammenlignet med andre havområder. Tidevandets størrelse er ved Fanø på ca. 1,6 m. Vesterhavet rummer en af de tætteste fiskebestande i verden.

Stranden

Vesterhavet tilfører Fanø's vestkyst store mængder sand. Sandet skaber de karakteristiske brede strande med sandvlev parallelle med kysten. Ved Fanø's syd- og nordspids ligger kilometer brede højsande, som kan være et farligt sted at opholde sig pga. tidevand og evt. tåge.

Sandflugt

Havet tilfører i tidens løb så meget sand til stranden, at den ikke overskyldes ved alle højvande. Sandet kan nu blive så tørt, at det i blæsevejr begynder at flyge. Hvor sandet finder læ aflejres det. Det er lignende forhold, der har medvirket til Fanø's opståen.

Klitteklitheder

I småklitterne, som sandet har dannet bag små forhindringer, f.eks. opskyllet tang, småsten og andet, finder plantevæksten efterhånden fodfæste. Græsarter som hjælme og marehalm dæmper sandets fygning ved at skabe mere læ. Begge græsser tåler og kræver periodevis tildækning med sand - de vokser sammen med klitthen. Klitthen længst mod vest kaldes "den hvide klit", hvorimod klitthen med den tætte pels af hjælme kaldes "den grønne klit". Mod øst afløses "den grønne klit" af "den grå klit" - et plantesamfund på meget mager bund. Som en naturlig afslutning på "den grå klit" indvandrer hedelyngen, og området betegnes nu som klithede.

Plantagen

Fanø Plantage hører under Naturstyrelsen. Tilplantningen begyndte i 1892 og omfatter i dag 1421 ha. Den blev anlagt både for at dæmpe sandflugten og for at producere træ. I dag bruges plantagen også til rekreative og friluftsmæssige formål. Ca. 1/3 af arealet er ubevokset. Plantagen har overvejende fyrre- og granarter som bjergfyr, skovfyr og sitka. Der findes dog også forskellige løvtræarter, bl.a. birk, eg og bøg. Fanø Plantage rummer store landskabsmæssige variationer. Sletter og kærområder i forskellige størrelser skærer sig igennem de tætbevoksede arealer. Klitler veksler med småsøer og enge. Plantagen er bestemt en tur værd - også uden for de afmærkede ture.

Marsk/strandenge

Fra Grønningen i nord, langs Fanø's østkyst og til Hønen ved Sønderho, findes enge i varierende bredde. Engene består i høj grad af materiale, der er aflejret af Vadehavet. Nogle er sandede strandenge som Grønningen, andre marskenge er mere klægholdige. Klæg er aflejrte lerpartikler fra Vadehavet. Marsk- og strandengene udnyttes til græsning samt høst af tagrør.

Vadehavet

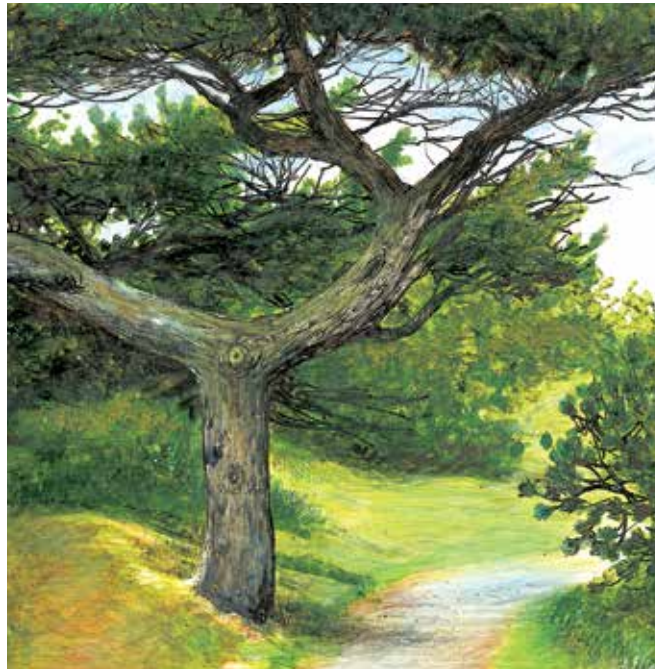
Vadehavet er den del af havet, der ligger inden for De Frisiske Øer. Det har fået navnet, fordi store dele er tørlagt ved lavvande. Disse områder kaldes vade, og de er spisekammer for utallige trækfugle. Vadehavet er gyde- og opvækstplads for mange af Vesterhavets fiskearter.

Kulturhistorie

De første sikre vidnesbyrd om beboelse stammer fra 1200-tallet. Øen nævnes i kongens jordebog som kronens ejendom. Fanø har været et barskt sted at leve som fæstebonde. Sandflugten har i flere perioder raset over øen, stærkest i perioden 1560 - 1660. I 1700-tallet begyndte man for alvor at dæmpe sandflugten. År 1741 solgte Christian VI øen med jagt- og strandret til beboerne for 6000 rigsdaler. Købet var starten på Fanø's storhedstid. Beboerne drev fiskeri, men slog sig i løbet af 1800-tallet på skibsfart. I 1890 kulminerede befolkningstallet med 3529. 100 år senere - i 1990 - er befolkningstallet på ca. 3300. Mange nuværende beboere arbejder stadig med fiskeri og skibsfart.

Sønderho

Sønderho ligger på Fanø's sydøstkyst tæt ved en tidevandsrende, der tidligere har dannet en naturlig havn. Byen er beskyttet mod stormflod af et dige. Husene i byen ligger alle i retningen øst - vest, de er meget velbevarede og deres ydre fremtræder ofte uændret fra skibsfartstiden.

Rindby

Rindby ligger ca. midt på øen, hvor Fanø er smallest. Landskabet ved Rindbyer fladt og ikke præget af klitter, men derimod af mindre landbrug. Vest for Rindby findes et stort sommerhusområde spredt i et tidligere klitlandskab. Øst for Rindby er der brede marskenge, som udnyttes til græsning.

Nordby

Nordby ligger ud til Fanø Lo, en tidevandsrende ved øens nordøstlige kyst. Byen var i 1800-tallet en skibsfartsby som Sønderho, med øst - vestvendte huse. Nordby's kontakthavn til fastlandet var på den tid Varde og Hjerting. Samtidig med at Sønderho's udvikling stagnerede omkring 1850, fortsatte befolknings-tilvæksten i Nordby, og det medførte en voldsom byggeaktivitet. Nordby er, i modsætning til Sønderho, ikke så velbevaret som skipperby. I 1868 blev der anlagt en dampskibshavn på fastlandet ved Esbjerg. Denne havn overtog på kort tid næsten al sejlads og omsætning. Nordby er i dag stadig en søfartsby, men også en handelsby og en forstad med færgeforbindelse til Esbjerg.

Dyre- og plantelivet

Fanø's dyre- og planteliv er generelt meget artsrigt og afvekslende, selv om det er "ungt", set med udviklingens tidshorizont. På øen er der rig mulighed for at opleve dyre- og plantelivet på nært hold i de mange naturtyper.

Pattedyr

Af Fanø's pattedyr er vildkaninen det mest iøjnefaldende. Den bor i gangsystemer under jorden og er mest aktiv om natten. Den blev indført i 1913, og den forvolder i dag en del skade på markerne og i plantagerne. Råvildtbestanden er ligeledes indført. De første dyr kom fra godset Valdemar Slot på Tåsinge og blev udsat omkring 1950. Også ræv, lækat og hare findes på Fanø. Kronvildt ses undertiden.

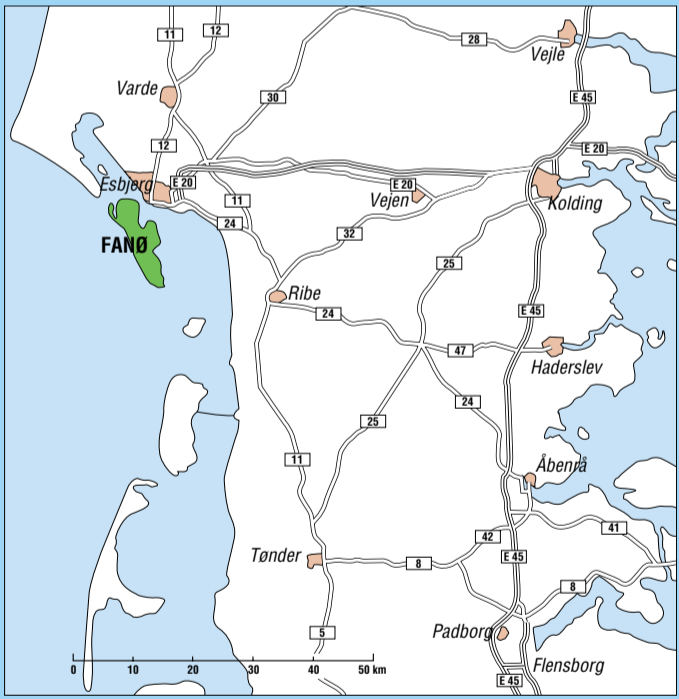
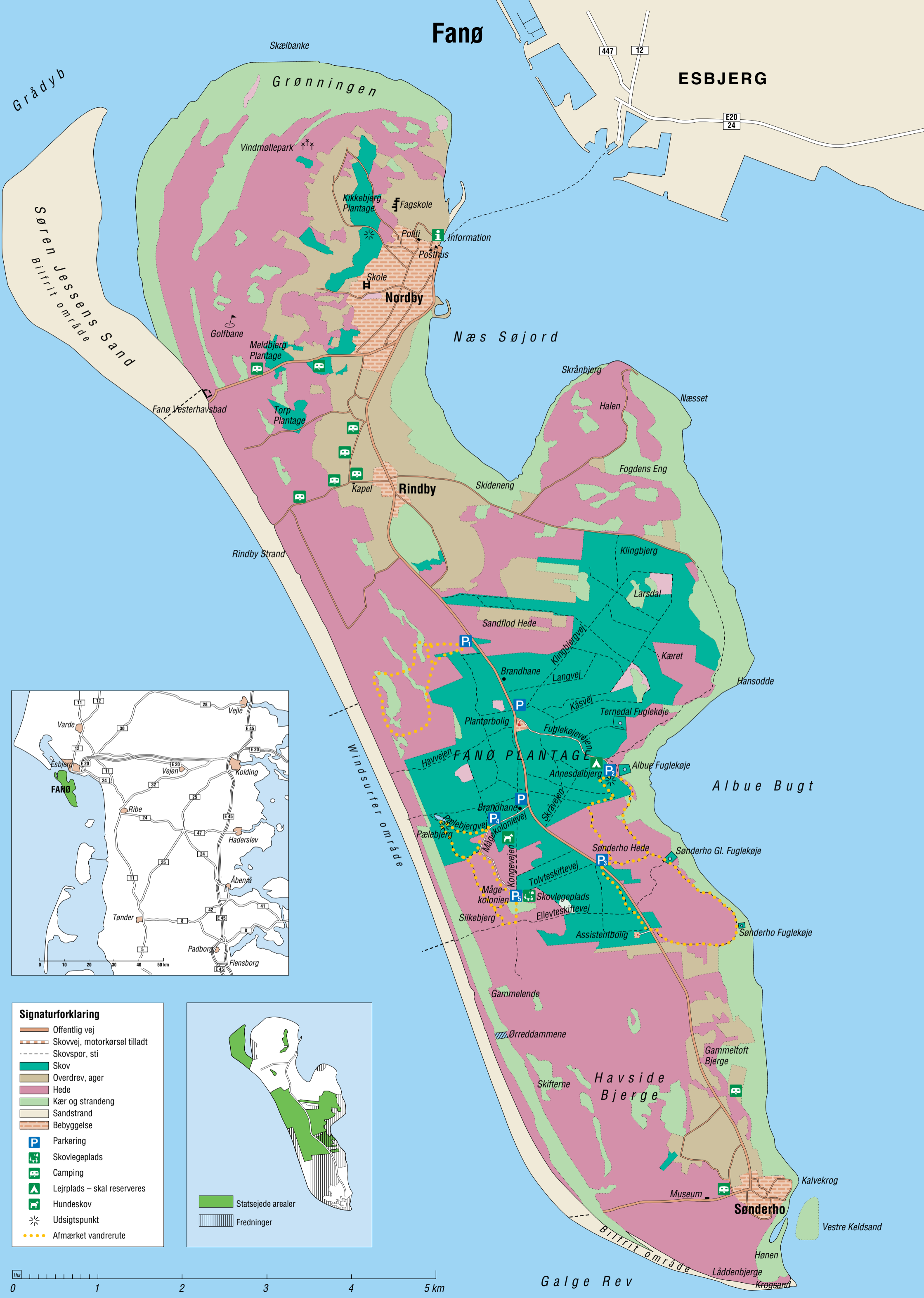
Fugle

Fuglelivet er præget af enorme flokke af trækfugle, der hvert for- og efterår passerer øen. Trækfuglene er primært ande- og vadefugle, men også mange rovfugle og spurvefugle trækker over Fanø. Mange vadefugle yngler her, bl.a. regnspove og rødben. Sjældne fugle, som rørdrum og sandterne, kan jævnligt ses eller høres her.

Flora

På Fanø findes mange forskellige planter. De særegne og varierede jordbundsforhold mange steder på øen betyder, at der findes en lang række sjældne planter. I havklitthen trives græsser, der tåler sandfygning og udtørring. Den "grå klit" har planter, der kan klare ekstrem tørke og ingen næring. I marskengene gror planter, der jævnligt overskyldes af saltvand. Klitheden, hvor lyngheden blomstrer i september, er også et besøg værd.

Fanø

Signaturforklaring

- Offentlig vej
- Skovvej, motorkørsel tilladt
- Skovspor, sti
- Skov
- Overdrev, ager
- Hede
- Kær og strandeng
- Sandstrand
- Bebyggelse
- Parkering
- Skovlegeplads
- Camping
- Lejrplads – skal reserveres
- Hundeskov
- Udsigtspunkt
- Afmærket vandrerrute

